

The category of troubled teenagers describes the adolescents who are physically and mentally healthy, however they consciously or unconsciously resist to the pedagogical influence; they also inherent defects of personality development (problems with the adoption of values, formation of moral and volitional qualities) and violate the rules and regulations of behavior that impedes their formation as individuals. The troubled teenagers are in need of personality-oriented approach by teachers, attention of their parents and peers.

Key words: *trouble teens, adolescence, behavior, education difficulties, deviations in behavior.*

УДК 314.151.3-054.73-057-875

АНДРІЙ ТКАЧЕНКО

ОЛЕНА ЖДАНОВА-НЕДІЛЬКО

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ У НАВЧАЛЬНОМУ КОЛЕКТИВІ

Розглядаються якості студентського колективу в його характерному для сучасної України вигляді, робиться висновок про деяке ослаблення консолідації в академічних групах упродовж останнього десятиліття. Зауважується, що стосунки між студентами-переселенцями і тими, хто навчається разом досить давно, у такому колективі більш індивідуалізовані і в цілому мало прогнозовані, тому потребують більш пильної і тривалої уваги як куратора, так і викладачів. Успішний перебіг у цих умовах соціалізації внутрішньо переміщеного студента як процес коригування чи закріплення його соціальних орієнтирів та відповідної щодо них поведінки вимагає від педагогів аналізу ситуації, її прогнозування та тривалого моніторингу.

Ключові слова: *студенти, студенти-переселенці, викладач, соціалізація, взаємодія, співробітництво, особистісний підхід, діяльнісний підхід*

Постановка проблеми. У сучасному світі явище мобільності межує з явищем нестійкості, нестабільності умов життя окремого індивіда, його залежності від різноманітних соціальних, економічних, політичних процесів, завдяки яким воно може досить швидко кардинально змінитися не лише на добровільних засадах, а й незалежно від волі самої людини. Водночас, якими б не були об'єктивні обставини, значний вплив на них справляють суб'єктивні чинники, що нівелюють певні їхні сторони або ж, навпаки, посилюють їх.

Особливо очевидним це є в сучасній Україні. Тисячі її жителів сьогодні зазнали необхідності змінити своє місце проживання у зв'язку з окупацією Криму, проведенням антитерористичної операції на сході країни. Опинившись у нових умовах, ці люди не лише самі постали перед певними змінами власної повсякденності, але спричинили до змін і в житті тих, хто виступає для тимчасово переміщених осіб у якості приймаючої сторони. Все це спонукає до появи нових досліджень, зокрема, в середовищі вищої школи, де до навчальних колективів влилася значна кількість студентів із числа колишніх жителів тимчасово відчужених територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми, показує, що у вітчизняній педагогіці, соціології, психології, конфліктології досить мало робіт, що дають відповіді на питання, поставлені виниклою проблемою. Вітчизняні науковці з моменту її появи посилаються на праці зарубіжних дослідників (серед них С. Кейсліс, Л. Найду, Т. Донских, Г. Солдатова та ін.). Поява досліджень Ю. Арутюнян, Ю.Краценка, О. Малиновської, О.Шацької та ін. дозволяють говорити, що проблема, в її вітчизняній специфіці, набуває наукового висвітлення.

Водночас, вивчення особливостей входження студентів з числа внутрішньо переміщених осіб до нового середовища є процесом, що повинен враховувати іманентні особливості цього середовища, притаманні студентству відповідно до його вікових меж та соціального статусу риси. У цьому відношенні розкриття проблеми потребує звертання до психолого-педагогічних джерел, які характеризують специфіку студентського колективу як такого, особливості педагогічного керівництва ним, ті можливості, що відкривються в навчальному процесі вишу для створення умов успішної соціалізації

майбутніх фахівців в умовах академічної групи (С. Амеліна, Л. Бурман, Г. Васянович, С. Вітвицька, Д. Герцюк, С. Гончаров, І. Доброскок, Л. Долинська, Л. Подоляк, В. Юрченко та ін.).

Метою нашої статті є розкриття особливостей педагогічного впливу на процес входження до студентської групи студентів з числа внутрішньо переміщених осіб, на перебіг особистісної соціалізації молодих людей, що має на цьому етапі їхнього життя дуже істотне значення.

Виклад основного матеріалу. Місія університету як найбільш типового навчального закладу в сучасному світі є досить багатолікою. Як зазначає А. Сбруєва [4, с.77], можна відзначити три основні підходи до її формулювання: соціоцентрований, «в рамках якого місія університету детермінована з позицій суспільних інтересів (місцевої громади, національної держави, геополітичного регіону, світу) та полягає у примноженні знань, інновацій, суспільного блага та сприянні сталому розвитку суспільства й оточуючого середовища»; університетоцентрований, у якому «відображено власні цілі університету як організації (завоювання та збереження лідерських позицій на національному та глобальному ринку освітніх і наукових послуг)», а також студентоцентрований, «що передбачає забезпечення університетом розвитку когнітивних, моральних, громадянських та професійних якостей і вмінь студентів». Останній підхід нерозривно пов'язаний із процесами соціалізації, суб'єктом яких стає студент.

За твердженням В. Ортинського, «соціалізація – це процес формування особистості в певних соціальних умовах, процес засвоєння соціального досвіду, у процесі якого людина перетворює його у власні цінності, вибірково вводить у свою систему поведінки норми та шаблони, узвичаєні в певній групі та суспільстві. У студентському віці, – вважає вчений, – діють усі механізми соціалізації: засвоєння соціальної ролі студента, підготовка до оволодіння соціальною роллю (фахівця-професіонала), механізми наслідування та механізми соціального впливу з боку викладачів та студентської групи. Явища конформізму також можливі в студентському середовищі. Для студентського віку характерне також прагнення самостійно й активно обирати життєвий стиль та ідеал, що відповідає умовам соціалізації, згідно з якими, індивід має відігравати активну роль» [1, с.337].

Соціалізація для молодої людини означає здатність входження до соціуму як середовища власного і чужого існування, що дозволяє не погіршувати якість цього існування, надавати йому нових акцентів, стимулювати розвиток прогресивних тенденцій, які, в свою чергу, створюють передумови для більш позитивних процесів взаємодії.

Л. Подоляк та В. Юрченко відзначають, що «період навчання студента у вищій школі – надзвичайно важливий період його соціалізації як особистості», оскільки в цей час «завершується соціалізація через систему освіти, закладаються основи подальшої соціалізації в самостійній професійній діяльності та коригуються життєві цілі, настанови на подальший самостійний життєвий шлях» [3, с. 62].

Студентська академічна група, виступаючи потужним чинником соціалізації, традиційно являла собою спільноту людей приблизно одного віку (найчастіше, 18-25 років), що поєднувалися процесуально (навчання), психологічно (вікові та соціальні особливості світосприйняття, потреба в комунікації), дозвіллево, побутово (проживання в гуртожитку, спільні поїздки тощо). Як і в будь-якому колективі, склад студентської групи являє собою структуровану цілісність, де загально групове об'єднання поділяється на менші за числом групи та включає певну кількість не приєднаних осіб.

Маючи тривалий (понад 30 років) стаж роботи у вищій школі, автори цієї статті зауважують, що в останні 15-20 років внутрішня консолідованість студентської групи є дещо нижчою, ніж у попередні десятиліття. Менш інтенсивно утворюються внутрішні угруповання (стійкі в своїх дружніх відносинах пари, трійки студентів, що раніше склалися досить помітно приблизно в середині 1 курсу), більше студентів обирають статус не приєднаних. Ми пояснюємо цю обставину кількома причинами:

– розвитком технічних засобів комунікації, що дають змогу студентам, територіально відірваним від родини, попередніх соціальних зв'язків, продовжувати ці зв'язки інтенсивно підтримувати. Це явище включає в себе як безумовні позитивні моменти, так і сприяє «застиганню» тих стосунків, які не в змозі зберігати свою активну соціалізуючу роль. Якщо раніше юнак чи дівчина, закінчивши школу, змушені були шукати нових друзів серед тих, хто опинявся поруч, то тепер існує очевидна можливість досить інтенсивної підтримки колишніх комунікативних і емоційних контактів. Певна міра негативності в цій ситуації зумовлена тим, що ілюзія наявності колишніх стосунків (а вони об'єктивно і суб'єктивно вже не можуть залишатися такими самими) гальмує створення нових відносин, знижує інтенсивність адаптаційних процесів, що погіршує якість формування соціального досвіду в новому, важливому для цього життєвого періоду колективі;

– зниженням комунікативних потреб студентів, значущістю квазікомунікативних (віртуальних) цінностей. Ця проблема ще не знайшла свого повного розкриття в педагогіці, психології, соціології, але вона, безумовно, існує і так само виступає чинником гальмування соціалізації студента;

– особливостями організації навчального процесу в сучасному виші, коли кількість аудиторних занять, а отже, й безпосередніх контактів між суб'єктами навчання істотно зменшилась;

– відходом певної частини викладачів від традицій педагогічної взаємодії в процесі викладання, його механічна інформатизація, що, вочевидь, ще знайде кваліфікований науковий аналіз, здатний показати негативні наслідки таких позицій.

Як результат, сьогодні досить важко говорити про студентську групу як про консолідований чинник соціалізації студентів, що характеризується спільними цінностями як регулятором змісту і форми впливу на своїх окремих членів. Тому, в момент влиття до групи нових студентів, зокрема, з числа внутрішньо переміщених осіб, особливі вимоги ставляться до педагога.

Насамперед йдеться про куратора академічної групи, який повинен правильно оцінити обстановку в групі загалом і стосово її окремих членів. За твердженням О. Яцій, «куратором може бути тільки досвідчена людина, яка своїм авторитетом та досвідом може впливати на студентів» [2, с. 485]. Л. Тівєриадська додає, що робота куратора – водночас творча й копітка, що передбачає значну психологічну обізнаність і здатність досліджувати специфіку обставин, що склалися [5, с. 49]. Тому доцільним є впровадження у вишах, де навчаються тимчасово переміщені студенти, відповідних занять для кураторів, з метою підвищення їхньої психологічної компетентності і опанування інструментарію, необхідного для об'єктивної оцінки психолого-педагогічної ситуації в групі.

Моніторинг ситуації, коригування її перебігу повинні бути досить тривалими, аби не допустити виникнення конфронтації, ворожості, взаємовідторгнення на особистісному рівні і забезпечити дотримання необхідної принциповості щодо можливих деструктивних виявів у поведінці студентів.

Вважаємо, що особливого значення набуває і робота викладача, який повинен приділяти значну увагу організації співробітництва як навчального і психологічного явища, що є незамінним для опанування студентами основ продуктивної соціалізації. Співробітництво куратора з викладачами є також валивим, оскільки дозволяє побачити ситуацію в групі з різних точок зору, деталізувати її на рівні окремих тенденцій та вчинків.

Дієвим напрямком роботи, спрямованої на забезпечення повноцінної соціалізації студентів з числа внутрішньо переміщених осіб є допомога зі встановлення емоційно позитивних контактів з іншими студентами як на рівні групи, так і поза нею в середовищі навчального закладу (творчі та спортивні колективи, органи студентського самоврядування, тимчасові та стабільні громадські об'єднання, де студент може конструктивно виявити свої особистісні якості, презентувати і розвивати себе як суспільно позитивну особистість). Завдання куратора – отримувати інформацію про ці контакти як шляхом безпосередніх спостережень, так і від самого студента, коригувати їхнє змістове і емоційне наповнення, аби уникнути кризових ситуацій.

Висновки. Таким чином, соціалізація як функція студентської групи (зокрема, щодо студентів з числа внутрішньо переміщених осіб) є водночас явищем об'єктивним, незалежним від чийсь волі, і суб'єктивним, оскільки його якість може варіюватися відповідно до ситуації, у якій воно функціонує. Завдання педагога, насамперед, куратора полягає у здійсненні кваліфікованого моніторингу цієї ситуації і внесення до неї необхідних коректив.

Список використаних джерел

1. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник / В.Л. Ортинський. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
2. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А.В. Семенова та ін. за ред. З. Н. Курлянд. – 3-є вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 495 с.
3. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів / Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. – К.: ТОВ “Філ-студія”, 2006. – 320 с.
4. Сбруєва А.А. Трансформація місії сучасного Університету: детермінанти та прояви // Теорії та технології інноваційного розвитку вищої освіти: глобальний і регіональний контексти: монографія / за аг. Ред. А.А. Сбруєвої. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. – С. 72-84.
5. Тівєриадська Л.А. Студентська група як елемент педагогічної системи та виховного процесу у ВНЗ / Л. В. Тівєриадська // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. - 2013. - № 6. - С. 46-51.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2017 р.

TKACHENKO A.

ZHDANOVA-NEDYLKO O.

Poltava National Pedagogical University named after Korolenko, Ukraine

SPECIFICATION OF SOCIALIZATION OF STUDENTS IN THE TRAINING COLLEGE

The characteristics of the student team in its characteristic form for modern Ukraine are considered, and the conclusion is made that some degree of weakening of consolidation in academic groups during the last decade has been made. It is noted that the relations between migrant students and those who have studied together for quite a long time in such a team are more individualized and generally not predictable, and therefore require more careful and long-term attention of both the curator and the instructors. The successful course in these conditions of socialization of the internally displaced student as a process of adjusting or fixing its social orientations and the corresponding behavior on it largely depends on what dominant is elected in this relationship, both by themselves and by the group, requires from the teachers analysis of the situation, its forecasting and monitoring for several months. The authors examine the situation from the point of view of applying the personal and activity approach, which, in their opinion, most contribute to its constructive development, ensuring interaction in the educational process.

Key words: *students, migrant students, teacher, socialization, interaction, cooperation, personal approach, activity approach.*

УДК 371.37.01(09)

ІРИНА УДОВИЧЕНКО

Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗНАТЬ І КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ

У статті висвітлено питання особливостей організації навчально-виховного процесу в школі в контексті використання сучасного комплексу навчально-методичного забезпечення з географії. Відображено різні підходи до трактування понять «навчально-методичний комплекс», «підручник», «посібник». Проаналізовано теоретико-методичні основи результативного навчання випускників старшої школи засобами навчально-методичного забезпечення у контексті компетентнісного підходу до організації освітнього процесу з географії.

Ключові слова: *навчально-методичне забезпечення, навчально-методичний комплекс, підручник, посібник, географічні знання, компетентності, компетентнісний підхід, учні старшої школи.*

Постановка проблеми. Актуальність викладеного у статті матеріалу обумовлена, передусім, трансформаційними змінами, що відбуваються в освітній галузі України. Оновлення структури та змісту освіти є визначальним складником реформування національної освіти і передбачає приведення його у відповідність до сучасних потреб учнів, їхніх батьків, педагогічної громадськості, суспільства.

Запровадження компетентнісного підходу до організації навчально-виховного процесу передбачає диференціацію змісту освіти та оперування вчителем системою необхідних знань, використання сучасного навчально-методичного комплексу й наявного матеріально-технічного забезпечення з навчального предмету, з метою якісного надання освітніх послуг у контексті вимог компетентнісно зорієнтованого навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання якісної шкільної географічної освіти є постійно актуальним із часів виникнення географії як шкільного предмету до сьогодні. Розробці, створенню відповідного навчально-методичного забезпечення з предмету займалась велика кількість науковців і практиків у різні часи.